

Співробітництво освіти, науки, бізнесу в реалізації стратегії регіонального розвитку України

Розглянуто країні світові практики, які варто запроваджувати в систему вищої освіти для тісної співпраці освіти, науки, бізнесу; визначено роль університетів у формуванні середовища інноваційного мислення для вирішення практичних економічних проблем регіону; аналітично оцінено взаємодію освіти, науки і бізнесу в областях Карпатського регіону.

Ключові слова: вища освіта; співпраця освіти, науки, бізнесу; університети; технологічна готовність; інновації; Карпатський регіон.

Постановка завдання. Досягнення реального скорочення розриву між Україною та країнами з розвинутою ринковою економікою як стратегічного завдання соціально-економічної модернізації України можливе за умов впровадження механізмів підвищення ефективності виробництва, адаптації структури національної економіки до глобальної конкуренції. У підвищенні рівня наукомісткості економіки через масове запровадження інновацій та створення нових видів бізнесу [1] ключова роль належить структурним, технологічним, інституціональним змінам в економіці країни та регіонів [2, с. 4-9], зокрема, активізації співробітництва освіти, науки, бізнесу, упровадження стратегії «трикутника знань», реалізація яких в перспективі має забезпечити економічне зростання країни та регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На міжнародному рівні ідейні засади «трикутника знань» містяться у Звіті ЮНЕСКО «До суспільств знань» (2005 р.), зокрема у розділах «Майбутнє вищої освіти», «Революція в науці?», «Наука, громадськість і суспільство знань». В європейському контексті ідея «трикутника знань» означає найтісніший зв'язок вищої освіти, дослідницької діяльності та технологічних інновацій в країнах Європейського Союзу. Зазначені процеси визначають «центральною роль університетів у розвитку європейського культурного виміру», лежать в основі формування загальноєвропейського простору вищої освіти (EHEA) та загальноєвропейського простору наукових досліджень (ERA). Для успішного функціонування «трикутника знань» (освіта – дослідження – інновації) увага Європейської Комісії приділяється детальному аналізу виконання програми «Освіта і підготовка 2010» (започаткована в 2002 р), особливо тієї частини, що стосується модернізації вищої школи та розвитку неперервної освіти [3].

© Л. К. Семівч, 2014.

Українські стратегічні документи, концепції (Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів, Концепція розвитку національної інноваційної системи тощо) формують основні передумови для практичного виконання замислу щодо співпраці освіти, науки, бізнесу. Всі ці документи однак не в тому, що реалізувати курс на інноваційну модель розвитку неможливо без забезпечення високої якості професійної підготовки працівників, без усвідомлення професіоналізму і високої професійної культури як важливої цінності суспільства. Лише за сформованості корпусу спеціалістів якісно нового рівня можливо: досягти високу результативність функціонування економічних систем країни, регіонів; успішно реалізувати стратегічні вектори національного та регіонального розвитку; подолати наслідки фінансово-економічної кризи.

На регіональному рівні ідея, винесена у заголовок статті, актуалізована у недавно затвердженій Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р. [4], яка зайняла достойне місце у цілі «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів» (операційна ціль «розвиток інтелектуального капіталу»). Стимулювання такої співпраці на регіональному рівні відкриває широкий горизонт щодо забезпечення конкурентоспроможності регіонів, збереження і примноження інтелектуального капіталу країни, регіонів, припинення процесів падіння життєвого рівня інтелектуальної еліти і фактично стане одним із реальних механізмів протидії «вмиванню», нерегульованого відтоку за кордон вчених, науковців, дослідників, талановитої студентської та наукової молоді.

Постановка завдання – розглянути кращі світові практики, які варто запроваджувати в систему вищої освіти для тісної співпраці освіти, науки, бізнесу; визначити роль університетів у формуванні середовища інноваційного мислення для вирішення практичних економічних проблем регіону; аналітично оцінити взаємодії освіти, науки і бізнесу в областях Карпатського регіону.

Виклад основного матеріалу. Сув'язь трьох складових «трикутника знань», інтеграція бізнесу з освітою та наукою спрямовує студентів та викладачів на вивчення та практичне вирішення економічних проблем та відслідковує найновіші дослідницькі новації, які народжуються в стінах науково-дослідних лабораторій університетів. У цій тріаді університети стають центрами виробництва та передавання знань (навчальна діяльність, науково-дослідна робота), розповсюдження (дослідження, академічна мобільність) та використання й виробництва нових знань (інноваційна діяльність господарюючих суб'єктів).

Очікувані можливості щодо зайнятості, достатні заробітки, продуктивна зайнятість та конкурентоспроможність майбутнього випускника українського вишу залежить від якісної освіти, яка забезпечує професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість молодшої людини, формує здатність задовольняти духовні й матеріальні потреби особисті і суспільства. В європейському контексті набуло поширення поняття *Employability* (придатність до працевлаштування), яке характеризує сукупність знань, умінь, навичок, володіння підходами для вирішення виробничої ситуації, а також здатність і бажання до неперервного удосконалення та професійного розвитку. Здатність до працевлаштування підвищує ймовірність працевлаштування й успішної трудової діяльності випускника, а також є базою для подальшого розвитку людського капіталу, суспільства й економіки в цілому [5].

Необхідні зміни у системі вищої освіти щодо нової ролі університетів, інших закладів вищої освіти у стимулюванні регіонального розвитку усвідомлені на державному та регіональному рівнях, відображені у програмних документах, лягли в основу модернізаційних заходів діяльності нинішнього Міністерства освіти і науки України. Так, наприкінці 2014 р. Міністерство взялося за оптимізацію мережі державних вищих навчальних закладів України з подальшим створенням потужних регіональних та дослідницьких університетів, у яких буде зосереджено науковий, педагогічний, методичний потенціал певного регіону.

Для того, щоб університети стали регіональними центрами виробництва та передавання знань, у сферу навчальної діяльності та науково-дослідної роботи необхідно імплементувати кращі інноваційні світові практики. Серед них заслуговує на увагу запровадження компетентнісного підходу у вищій освіті [6]. З метою кращої адаптації вищої освіти до новітніх потреб ринку праці та ширшого доступу молоді до якісних робочих місць здійснюється перехід від традиційних форм отримання вищої освіти до компетентнісного підходу у навчанні. Така інновація має наступні переваги:

- залучення роботодавців, що дає змогу визначити регіональні та національні потреби ринку праці та розробити адекватні навчальні програм, які відповідають цим потребам;
- змога одночасно навчатись та працювати: пропозиції стажування і проходження практики розглядаються як перший крок до подальшого працевлаштування;
- дозволяє зробити правильний вибір: надавати всі необхідні дані про можливі програми і їх особливості як для потенційних учасників, так і для роботодавців;

- усунення бар'єрів на шляху до вузькоспеціалізованого професійного навчання та доступ до допоміжних послуг і супровідної підтримки;
- координація спільної роботи центрів зайнятості, місцевих роботодавців, освітніх закладів та інших державних та приватних організацій.

Утвердження нової ролі, нового статусу університетів для потреб регіонального розвитку є механізмом державного та регіонального впливу, що направлений на подолання знецінення та збереження інтелектуального капіталу країни, регіону. Його обсяги понижують масова еміграція українського населення та активізація освітньої (академічної) мобільності студентів, науково-педагогічних працівників, науковців. В інтелектуальній міграції першорядними є наступні чинники: велика різниця в умовах життя і рівнях заробітної плати в Україні й країнах Заходу; відсутність можливостей для повноцінної професійної реалізації в Україні; проблеми з працевлаштуванням випускників вищих навчальних закладів; гостра політико-економічна ситуація в країні, інформаційна війна, відсутність безпеки громадян тощо.

За дослідженням [7], кількісно зростає категорія охочих знайти себе за межами України – молодь і студенти, які виїжджають на навчання за кордон. Серед 30-річних працевлаштованих фахівців з вищою освітою 50% опитаних серйозно налаштовані емігрувати з України. Серед причин еміграції молоді з України респонденти відзначили: відсутність сприятливого майбутнього для себе і родини – 72%, низька заробітна плата – 44%, відсутність перспектив професійної реалізації – 41%, нестабільність політичної ситуації – 34%, можливість добре заробляти за кордоном незалежно від престижності професії – 33%, більш сприятливі умови для підприємництва за кордоном – 143%. Отже, міграційні настрої представників інтелектуальної праці вказують на необхідність участі українських вишів у вирішенні практичних економічних проблем регіону через розробку найновіших дослідницьких новацій.

Напрямки модернізації університетів, університетської освіти сьогодні перебувають в епіцентрі уваги світової спільноти, Європейської комісії, державних органів влади. З точки зору реалізації концептуальної парадигми економіки знань, університет має формувати системну науково-освітню підготовку спеціаліста. Наукова компонента освіченості буде якісною і відповідатиме потребам нових робочих місць лише тоді, коли студент послідовно буде не тільки об'єктом, але й суб'єктом науково-дослідного процесу. Тоді його фундаментальні знання будуть трансформуватися в систему науково-прикладного пошуку, який

забезпечуватиме інноваційність розвитку у вибраній сфері діяльності. Таким чином, фундаментальна освіта, поєднана з участю у науково-дослідній діяльності, формує здатність до цілісного мислення, розуміння взаємозв'язків між окремим галузями знання та конкретними виробничими функціями.

Органічно доповнюючи підготовку спеціалістів науковою діяльністю, університети тим самим створюють можливості для активного формування середовища інноваційного мислення. Поєднуючи засвоєння знань, їх нагромадження з науковим пошуком, майбутні спеціалісти вже на студентській лаві долучаються до створення нового знання та процесів його матеріалізації. Таким чином, через розвиток фундаментальних та наукових досліджень в сучасних університетах генерується нова якісна характеристика інтелектуального та людського капіталів.

Для оцінки взаємодії освіти, науки і бізнесу використаємо інформацію, яка міститься у Звіті про конкурентоспроможність регіонів України у 2013 р. [8], зокрема, наведемо аналітичну оцінку областей Карпатського регіону. Для цього кожній стороні трикутника «освіта – наука – бізнес» поставимо у відповідність наступні складові індекса конкурентоспроможності регіонів України: вища освіта і професійна підготовка (охоплення освітою, якість освіти, професійна підготовка на робочому місці); технологічна готовність (проникнення технологій, використання ІКТ); інновації (здатність до інновацій, якість науково-дослідних установ, затрати компаній на НДДКР, співпраця університетів і бізнесу в НДДКР, державні закупки високотехнологічної продукції, наявність наукових і інженерних кадрів, патенти, інтелектуальна власність).

Логіка вибору зазначених складових індексу конкурентоспроможності регіонів України для оцінки взаємодії освіти, науки і бізнесу є наступною. У сучасній глобалізованій економіці найціннішими активами є нематеріальні, а саме: працівники з високим освітнім рівнем, які можуть виконувати складні виробничі завдання, швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища і максимально відповідати динамічно змінюваним потребам економіки. В сучасних умовах здатність компаній конкурувати і бути успішними визначається їхньою технологічною готовністю, швидкістю впровадження в сектори економіки нових технологій для підвищення їхньої продуктивності, а також здатністю максимально використовувати переваги інформаційних й комунікаційних технологій (ІКТ). Зростає вагомість складової інновацій у зв'язку із зростанням ролі інвестицій в дослідження і розробки з боку бізнесу, стабільною діяльністю відомих провідних науково-дослідних інститутів як продуцентів бази знань для

Таблиця 1

Профіль областей Карпатського регіону України за індексом конкурентоспроможності та його складовими, 2013 р. [8]

Області Карпатського регіону	Індекс конкурентоспроможності	Вища освіта і професійна підготовка рейтинг / бал	Технологічна готовність рейтинг / бал	Інновації рейтинг / бал	Співпраця університетів і бізнесу
Львівська	6	7/4,8	6/3,17	6/3,17	4/3,38
Івано-Франківська	15	19/4,37	11/3,09	7/3,14	7/3,19
Закарпатська	20	26 / 4,15	9 (3,14	24 / 2,84	26/2,5
Чернівецька	22	15/4,49	17/2,99	8/3,12	16/2,96
Середній бал по Україні	x	4,55	3,11	3,04	3,01

розробки нових технологій, налагодженням співпраці університетів і бізнесу в сфері наукових досліджень тощо.

За рейтингом та бальною оцінкою відібраних складових індекса конкурентоспроможності областей Карпатського регіону області Карпатського регіону посідають різні місця щодо середнього значення по регіонах України (табл. 1).

Активне співробітництво університетів і бізнесу, спільна діяльність наукового та університетського середовища визначають ефективність стимулювання інноваційного розвитку регіонів. Щодо цього показника то у 2013 р. Львівська та Івано-Франківська області мали вищі бальні оцінки за середнє значення по країні, тоді як у Чернівецькій та Закарпатській областях співпраця університетів та бізнесу розвивалася дещо повільними темпами, а отже, була малоефективною.

Однією із причин такої ситуації є тенденція низької затребуваність наукових розробок та інновацій в економіці регіону. Через низьку інноваційну активність підприємств Карпатського регіону кооперація з університетами залишається ще на низькому рівні. Попри те, що у системі освіти сформовані передумови інноваційного розвитку економіки, все ж ефективне використання високого науково-освітнього потенціалу університетів можливе лише за умови зростання частки інноваційно активних підприємств в регіоні.

Висновки. Світова тенденція щодо зростанням ролі вищої освіти у XXI ст. поза всяким сумнівом позначиться на збільшенні освічених, висококультурних громадян в Україні та її регіонах з високим рівнем

адаптації до сучасних вимог виробничого і суспільного життя. Глобалізація, транснаціоналізація навчання відкриває для всіх вікових категорій економічно активного населення широкі можливості щодо всіх форм навчання, що, певна річ, розвиває освітню складову трикутника «освіта – наука – бізнес». Формування європейської зони вищої освіти дає потужний поштовх до мобільності студентів, викладачів, науковців, яка через взаємне збагачення знань та культур матиме й низку негативних соціально-економічних наслідків.

Бар'єром на шляху впровадження ідеї «трикутника знань», яка визначає найтісніший зв'язок вищої освіти, дослідницької діяльності та бізнесу, є низька інноваційна активність підприємств регіону, низький рівень кооперації з університетами. З відновленням університетами органічної єдності навчального процесу з науково-дослідною роботою варто очікувати в освітній структурі економіки регіонів зростання частки висококваліфікованих робітників, спеціалістів, які задіяні до створення, оновлення, нагромадження знань, вміють визначати напрями наукового пошуку, проводити наукові дослідження тощо.

Прогнозовані якісні зміни у системі вищої освіти щодо нової ролі університетів, інших закладів вищої освіти є життєво необхідними для стимулювання регіонального розвитку, для того, щоб потреби студентської, наукової талановитої молоді відповідали вимогам національного та регіональних ринків праці, а освітня міграція та академічна мобільність як шлях до якісної освіти та гідної праці не мали незворотного характеру та не «вимивали» (не знищували) інтелектуальні ресурси нації.

Для усунення територіально-професійних дисбалансів ринків освіти та праці необхідними є скоординовані дії суб'єктів зазначених ринків. Зі сторони постачальників освітніх послуг (ВНЗ) необхідно активізувати діяльність щодо покращання якості освітніх послуг через: підвищення якості навчання та якісних характеристик науково-педагогічних кадрів, здійснення постійного контакту ВНЗ та роботодавців. Потребує подальшого розвитку інфраструктура інноваційної економіки через: задіяння ефективних механізмів інноваційного обміну між потенційними учасниками, поглиблення взаємодії в тріаді «університет – наука – бізнес», створення на регіональному рівні спеціалізованих організацій підтримки інновацій – технопарків, бізнес-інкубаторів, технологічних фірм тощо.

Список використаних джерел

1. Стратегія модернізації України [Електронний ресурс] // Бачення незалежних експертів. – Режим доступу : – <http://dt.ua/>

2. Левковець О. М. Модернізація економіки України: зміст, умови, ризики // Бізнесінформ. – 2011. – №10.
3. Европейский Союз: факты и комментарии. Вып. 47. Декабрь 2006 – март 2007. – М.: Ассоциация европейских исследований, 2003. – <http://www.aes.org.ru/rus/fact7.htm>
4. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 р. [Електронний ресурс] / Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. №385. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/385-2014-п>.
5. Сухарніков Ю. В. Реформа вищої освіти України: європейські пріоритети [Електронний ресурс] / Ю. В. Сухарніков. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/book/Osvita/5.pdf>
6. Входування національної системи вищої освіти в європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторинг. дослідж.: аналіт. звіт / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. Фонд дослідж. освіт. політики» ; кер. авт. кол. Т. В. Фініков. – К. : Таксон, 2012. – 54 с.
7. Межа можливостей, В Україні наростає нова потужна міграційна хвиля [Електронний ресурс] // Кореспондент. – 2013 – №1. – С. 16-19. – Режим доступу : <http://ua.korrespondent.net/journal/1474512>.
8. Отчет о конкурентоспособности регионов Украины 2013. Навстречу економічному росту и процветанию. Фонд // Эффективное управление. – 2013. – 236 с.

Semiv L. K. Cooperation of education, science and business in the realization of the strategy of regional development of Ukraine.

Best world practices are studied, which have to be implemented in the system of higher education for the cooperation of education, science and business. The role of the universities in formation of innovative thinking for solution of economical problems of region is defined. Analytically studied the cooperation of education, science and business in the Carpathian region.

Key words: higher education, cooperation of education, science and business, Universities, technological readiness, innovations, Carpathian region.

Семів Л. К. Сотрудничество образования, науки, бизнеса в реализации стратегии регионального развития Украины.

Рассмотрены лучшие мировые практики, которые следует внедрять в систему высшего образования для тесного сотрудничества образования, науки, бизнеса; определена роль университетов в формировании среды инновационного мышления для решения практических экономических проблем региона; аналитически оценено взаимодействие образования, науки, бизнеса, которое существует в областях Карпатского региона.

Ключевые слова: высшее образование, сотрудничество образования, науки, бизнеса, университеты, технологическая готовность, инновации, Карпатский регион.